

stičnemu. Knjige, ki pridejo v zadnjo skupino, se mnogokrat ločijo od drugih tudi po večjem obsegu.

Nova ureditev mladinskih knjig po policah se kaže tudi na zunaj. Svoj čas so knjige zapirali in zaklepali v omare. Dostop do njih je imel le vzgojitelj knjižničar. Ta jih je otrokom priporočal, dajal in jih tudi sam opremil itd. V moderni biblioteki si otroci sami izbirajo knjige in jih — po možnosti seveda — tudi sami urejujejo, opremljajo in vodijo izposajo. Vse to je mogoče le pri moderni ureditvi biblioteke. Otroci vidi na policah knjige, primerne svoji starosti. Katalogi opravljajo vlogo vzgojitelja. Tudi ti danes niso več samo abecedni sezname, narejeni po imenih avtorjev, temveč tako imenovani križni katalogi: otrok lahko v njih najde knjigo po imenu avtorja (tega si otroci le redko zapomnijo) ali po naslovu knjige ali celo po snoveh in zvrsteh. (V križnem katalogu so na primer Erjavčeve Živalske zgodbe pod gesli »Erjavec«, »Živalske zgodbe« in recimo še »Mravlja«.) V moderni biblioteki lahko otrok preživi ure in ure. Z njo je namreč povezana čitalnica. Zaradi opisane ureditve namreč ni nujno, da se otroci hitro zvrste okoli vzgojitelja knjižničarja, ki pri starem sistemu edini dela, otroci pa so pasivni, ampak lahko že v knjižnici berejo knjige in se pri tem odločajo, ali si bodo knjigo izposodili za na dom ali ne. V novem sistemu, ki ga v nasprotju s starim »pultnim sistemom« imenujejo »sistem svobodnega pristopa«, so namreč aktivni otroci. In to veliko pripomore k pravilnejšemu otrokovemu odnosu do knjig nasploh.

Po teh načelih so danes urejene javne mladinske knjižnice. In šolske? Zdi se mi, da tudi zanje ni mnogo drugih možnosti. Vsaka šolska knjižnica, bodisi osrednja ali razredna, je lahko tako organizirana, saj je mogoče vsak prostor, tudi razred, spremeniti v izposojevalnico in čitalnico hkrati. Z upoštevanjem vseh novejših dognanj o otroški knjigi in psihi ter o vlogi knjige pri otrokovi vzgoji lahko tako sodobno organizirana šolska knjižnica čudovito opravi svojo vzgojno nalogo. V tem članku smo okvirno podali le nekaj osnovnih izhodišč in le del problematike, ki je danes komaj zastavljena, nedvomno pa bi bilo treba o njej večkrat razpravljati, zlasti v zvezi z reformo šolstva. Ne moremo si namreč misliti učinkovite reorganizacije šolskega življenja brez novega pojmovanja emocionalne, estetske vzgoje in pri tej knjiga ni na zadnjem mestu.

Ocene in poročila

VLADIMIR LEVSTIK KOT PREVAJALEC

Dne 23. decembra 1957 je umrl v Celju, star 72 let, pisatelj in prevajalec Vladimir Levstik. Po številu prevodov, katerih bibliografijo še pogrešamo, je verjetno prekosil vse druge naše prevajalce, zlasti če upoštevamo tudi dnevniške romane, ki jih je prevajal po poklicni dolžnosti. Le-temu ni prisojal pomena in jih je nerad priznaval, vendar vem, da je tudi to delo opravljal s tistima dvema načeloma, ki sta najbolj značilni za Levstikovo prevajalstvo: z ljubeznijo do slovenskega jezika in s spoštovanjem do pisateljevega besedila. Prevajal je naglo, vzlic temu mi je nekoč rekel, da njegov dnevni prevajalni pensum ne presega pol tiskovne pole. Kakor Oton Župančič je tudi Levstik

praviloma imel pred sabo poleg izvirnika še prevod v kakšen drug znan jezik, da se je lahko *in dubiis* posvetoval z drugim prevajalcem. To je sodilo v samo metodo njegovega dela in temu se ni odpovedal niti tedaj, ko je imel za seboj že številne prevode zahtevnih del iz istega jezika. Kakor se je kot pripovednik rad vdajal muhavostim trenutkov in čislal bežne domisleke, je skušal biti kot prevajalec kar se da natančen in se zlasti v zrelem razdobju svoje prevajalne dejavnosti ni zadovoljeval z najbližjim izhodom iz zagat, v katere pogosto prihaja prevajalec. Tudi prevajanje je bilo Levstiku posvečena služba literaturi in posebej še slovenskemu jeziku. Ob vsem tem pa je svoje izvirno delo cenil mnogo bolj kakor prevajanje tujih tekstov; z zaničevanjem je govoril o tistih, ki so mu samo zato priznavali visoko mesto v prevodnem slovstvu, da bi ga ponižali kot izvirnega ustvarjalca. Svojih izkušenj v dolgoletni prevajalni praksi ni zapisoval in tako nam tudi on ni zapustil izrazitejšega prispevka k teoriji prevajanja. V tem pogledu je značilna samo njegova izpoved ob tretji izdaji »Gospo Bovaryjeve«. Prav kakor pri Otonu Župančiču, s katerim je nehoti, vendar pa z neko notranjo kljubovalnostjo tekmoval pri kvalitetni povzdigi naše prevodne književnosti, bi mogli samo z natančno analizo prevajalnih prijemov dognati Levstikovo prevajalno teorijo, ki se je za trdno razvijala zgolj z izkušnostjo, nikakor pa ne s proučevanjem prevajalnih problemov. Samó izkušnost je vodila Levstika od vajenskih let k mojstrstvu. Tako je znano, da svojih prvih prevodov ni priznaval. Nekatera dela je prevedel dvakrat (n. pr. Dostojevskega »Zločin in kazen«) ali celo trikrat (Flaubertovo »Gospo Bovaryjevo«). Kdor bo hotel temeljito na konkretnih primerih proučiti ves zapleteni proces, ki zlasti pri zahtevnih spisih poteka v prevajalčevem duhu, preden se izoblikuje najbolj ustrezajoča slovenska oblika določenega stavka, bo s pridom primerjal med sabo z ene strani dva prevoda istega teksta in istega prevajalca, z druge strani pa izvirno besedilo. Menim, da ni boljše metode za proučevanje teoretičnih in praktičnih problemov našega prevajalstva, kakor je ta. V tem pogledu bi bila močno hvaležna tudi primerjava Župančič-Debeljakovega in Levstikovega prevoda Costerovega »Ulen-spiegla« ali Župančičevega in Levstikovega prevoda Maupassantovega »Lepega strička«. Spričo velikega pomena, ki ga ima današnja že zelo razvita prevodna književnost za vso našo literarno kulturo, posebej še za naš stil in jezik, bi mnogo pridobili, če bi se večkrat lotevali takih primerjalnih proučevanj. S primerjanjem prvega in zadnjega prevoda najboljših prevajalcev, kakor sta bila Oton Župančič in Vladimir Levstik, bi dognali rast njihove prevajalne umetnosti, primerjanje raznih prevodov istega dela, vedno seveda na podlagi izvirnika, pa bi pokazalo poteze prevajalske individualnosti posameznega prevajalca. Že stari Quintilian je dopuščal možnost različnih prevajalnih prijemov in proučevanje odtenkov, ki nastajajo pri tem prelivanju iste snovi v dvoje različnih jezikovnih posod, bi nam moglo odpreti marsikak pogled v najmanj znano in nemara najmanj prijemljivo plat prevajalčevega dela: v njegovo ustvarjalnost, odvisno — kakor pri izvirnih tekstih — od prevajalčeve individualnosti.

V tem pogledu je ostal premalo ocenjen ves obsežni, kvalitativno zelo pomembni donesek Vladimira Levstika v slovensko prevodno književnost. Prevajalca njegove vrste ni moč oceniti zgolj po značilnostih njegove slovenščine, marveč se je treba dotipati k strukturi njegovih prevodov, dognati, koliko je bil zvest ne samo vsebini stavkov — ta zvestoba je pri prevajalcu umetniku že imperativ njegove obrti — marveč koliko je ujel tudi značilnosti pisateljevega stila, ritem njegove dikcije, in sicer s sredstvi slovenske sintakse, slovenske frazeologije, slovenske stavčne melodije. Vladimiru Levstiku, ki je prevajal v glavnem iz ruskega, francoskega in angleškega jezika, so nekateri očitali, da so njegovi prevodi preveč ubrani na njegov osebni stil, zato so si v slovenščini baje malo preveč podobni tako različni avtorji, kakor sta n. pr. Balzac in Tolstoj. Če primerjamo te prevode z izvirnikom, opazimo sicer osebno značilni tok Levstikove slovenščine, vendar nam pozorna primerjava pokaže, da je skušal Levstik ohraniti kar se da mnoge značilnosti pisateljevega sloga, toda prvo pravilo, ki si ga je bil postavil, je bilo: vsak preveden tekst bodi takšen, kakor da bi bil napisan v našem jeziku! Podobnost med prevedenimi avtorji je dejansko samo vnanja, tako kakor na primer med nekaterimi Hayd-

novimi in Mozartovimi simfonijami, pod površjem vtisa pa zaznavamo topel utrip individualnosti. Kajpada, vsak dober umetniški prevod je kompromis med osebnostjo avtorja in prevajalca, simbioza dveh bitij, kakor je, postavimo, v glasbi sleherna skladba, ki jo slišimo, neki, četudi včasih komaj zaznaven kompromis med individualnostjo skladatelja in reproduktivnega umetnika. Razlike med prevajalci in celo med različnimi razdobji v razvoju prevajalcev so neogibne in tvorijo pri mojstrskih slovenitilih, kakor je bil Vladimir Levstik v svojih najboljših prevodih, prej mik njihovega dela, kakor pa minus prevajalne umetnosti.

Potemtakem bomo lahko zgolj s podrobno analizo najznačilnejših prevodov, in sicer iz različnih razdobjev prevajalčevega razvoja, dognali pomen in žlahtno težo takega doneska, kakor ga je zapustil v zakladnici našega slovstva in jezika Vladimir Levstik. Ta spominski zapissek bodi samo spodbuda, da se lotevamo tudi takih nalog!

Poslednje delo, ki ga je opravil Vladimir Levstik v naši prevodni književnosti, je bila jezikovna revizija nove izdaje »Bratov Karamazovih«, izdaje, ki je začela hvale vredno in že na zunaj imponantno serijo izbranih spisov F. M. Dostojevskega.* Prva izdaja je izšla malone pred tridesetimi leti (1929), vendar Levstik ni občutil potrebe, da jo popolnoma preglede in znova prevede, kakor je bil storil v primeru »Zločina in kazni«. Dostojevski ni bil njegov auteur préfére; sam mi je nekoč priznal, da se ga je hitro preobjedel, verjetno ga nista mikala njegov psihologizem in zelo neizenačeni slog, vzlic temu se je tudi tega dela loteval z neko strastjo, ki je dala vrhunski plod prav v novem prevodu »Zločina in kazni«. »Brate Karamazove« je samo opilil in prilagodil sedaj veljavnemu pravopisu. A tudi ta revizija velikega in zahtevnega teksta ruske literature nam kaže, da je Levstik do zadnjega prisluškoval predvsem utripu slovenskega jezika in ne da bi bistveno spreminjal stavke prvotnega prevoda, je popravljaval zlasti tisto slabost, ki se je bila prišla tudi njega v prvih desetih, petnajstih letih po letu 1918: namreč nekako dobrohotno popustljivost nasproti kroatizmom. Oglejmo si samo prve strani nove izdaje »Bratov Karamazovih« in jih primerjajmo s prvo izdajo iz leta 1929:

Str. 5 prva izdaja, (13) druga izdaja: vlastelina — graščaka, toli znanega — tako znanega, baš — ravno, skoro — skoraj, imenu — veleposestvu, imovinske posle — premoženjske posle, njegovo imenje je bilo sila majhno — njegovo veleposestvo je bilo hudo majhno. Str. 6 (14): vrhu tega — vrh tega, med današnjim pokolenjem — med današnjim rodom, neko devojk — neko gosposlično, ki je nalikoval — ki je bil podoben, toli slikovita — tolikanj slikovita. Str. 7 (14): uverila — prepričala, najbolj smelih — najbolj drznih, kar se tiče — kar zadeva, nikakega posebnega vtisa — nobenega posebnega vtisa. Str. 7 (15): In tako so se pokazale posledice ... — in tako so se posledice pokazale, od tistih dob — odtistihdob, neobičajno — nenavadno, ostavila dom — zapustila dom, je plakal — je jokal, takisto tudi mi — prav tako tudi mi. Itd.

Ti jezikovni popravki jasno kažejo, da si je Levstik prizadeval kar se le da izčistiti slovenščino, ki jo je nadvse ljubil in v kateri je videl svetinjo slovenskega človeka. V drugi izdaji »Zločina in kazni« je bolj kakor v »Bratih Karamazovih« očiten njegov današnji slovenski jezik. Tu se bolj kakor v »Bratih Karamazovih« kažejo nekatere značilnosti Levstikovega izražanja, ki so postale tako njegove, da jih ni mogel in ne maral zatajiti niti v prevodu dela, o katerem bi lahko rekel, da se je izmed vseh spisov F. M. Dostojevskega najbolj prilagalo Levstikovemu temperamentu. Tudi tu, kakor v vseh njegovih prevodih iz ruščine, je značilno, da se ni mogel povsem iznebiti na primer močnega vpliva ruščine v uporabi participov.

Veliki romani Leva Tolstoja, F. M. Dostojevskega, N. Gogolja, nekateri romani Balzaca, »Gospa Bovaryjeva« in še marsikaj drugega, s čimer je pokojni Levstik obogatil slovensko prevodno književnost, bodo prav tako kakor njegovo izvirno delo ostali najtrajnejši spomenik tega neutrudnega literarnega delavca.

Božidar Borko

* F. M. Dostojevski, Bratje Karamazovi. Roman v štirih delih z epilogom. Prevedel Vladimir Levstik. S spremno besedo dr. Bratka Krefta. 2 zvezka, str. 488 + 592. Izdala Državna založba Slovenije, Ljubljana 1957.